

Organikus kórképek - az emlékezet zavarai

Fullajtár Máté

2019. október

Az előadás vázlatja

- Az organikus kórképek
- A demencia fogalma
- A viselkedési és pszichés zavarok (BPSD)
- A demens betegek vizsgálata és diagnosztizálás
- Enyhe kognitív zavar (EKZ)
- Alzheimer-kór (AK)
- Lewy-testes demencia (LBD)
- Frontotemporális demenciák (FTD)
- Vaszkuláris demencia (VD)
- Demenciák egyéb formái
- Delírium
- Értelmi fogyatékoság, mentális retardáció
- Összdiaszám: 35

Az organikus kórképek

- organikus pszichiátriai zavar
  - organikus agyi betegség
  - szekunder módon agyi diszfunkciót okozó egyéb betegség
- klinikum alapján
  - **neurokognitív zavarok/demenciák**
  - értelmi fogyatékoság, mentális retardáció
  - organikus háttérű pszichotikus állapotok, affektív zavarok...
  - **delírium**

A demencia fogalma

- szindróma, tünetek együttese
  - kognitív
  - viselkedési és pszichés tünetek
- Betegségek nemzetközi osztályozása (BNO-10)
  - demencia
- Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders 5. kiadása (DSM-5)
  - enyhe és a major neurokognitív zavar

A demencia jelentősége, leggyakoribb kórképek

- gyakoriság
  - 65 éves korban 5-10%
  - 75 éves kor esetén 15-20%
- érintett betegek száma
  - 2050-re várhatóan 16,2 millió
- leggyakoribb kórképek
  - Alzheimer-kór (AK)
  - Vaszkularis demencia (VD)
  - Lewy-testes demencia (LBD)
  - Frontotemporális demenciák (FTD)

A viselkedési és pszichés zavarok (BPSD)

- viselkedési tünet
  - agitáció, agresszív magatartás, elkóborlás
- pszichés zavarok
  - irritáltság, alvás és étvágyzavar, hallucinációk, téveszmék
  - depresszió
    - ☐ többnyire prodromális stádiumában

A viselkedési és pszichés zavarok (BPSD)

- nem-farmakológiai kezelés
  - nyugodt környezet kialakítása
  - rugalmas, barátságos gondozói magatartás
  - pszichoszociális háttér, korábbi szokások ismerete
- farmakológiai kezeléséhez
  - körültekintés szükséges
- nem megfelelően kezelt tünetek
  - fizikális, mentális egészségromlás
    - hozzátartozók esetében
    - betegek gondozását végző kezelőszemélyzet körében

A demens betegek vizsgálata és diagnózisalkotás

- megfelelő mennyiségű és minőségű információ
  - tájékozott külső szemlélő (családtag, ápoló)
- alapvető képalkotó vizsgálatok
  - koponya MR, CT
  - EEG
- laboratóriumi vizsgálatok
  - pajzsmirigyfunkció, B12 vitamin szint, szifilisz szűrővizsgálat
- neuropszichológiai tesztek
  - demencia szűrőtesztek

Kognitív felméréshez szükséges információk

- anamnézis
  - szomatikus
  - pszichiátriai
  - farmakológiai
  - iskolai végzettség
  - anyanyelv
- jelen állapot
  - szomatikus státusz
  - pszichés státusz
  - aktuális farmakoterápia

Az enyhe kognitív zavar (EKZ)

- BNO-10
  - enyhe kognitív zavar (EKZ)
- DSM-5
  - enyhe neurokognitív zavar
- gyakoriság
  - 2,8-23,4%
- memóriakárosodás alapján
  - amnesztikus
  - nem amnesztikus
- cél a korai diagnózisalkotás

Az enyhe kognitív zavar (EKZ) terápia, differenciáldiagnosztika

- nem gyógyszeres kezelés
  - fizikai, szellemi aktivitás
  - agyi rezerv kapacitás
    - ❖ strukturális tartalék
  - kognitív rezerv kapacitás
    - ❖ funkcionális tartalék
- gyógyszeres kezelés
  - nem áll rendelkezésre
- differenciáldiagnózis
  - szomatikus kórképek
  - pseudodemencia

Alzheimer-kór (AK)

- leggyakoribb demencia szindróma
- betegek száma
  - 20 milliót is eléri világszerte
- sporadikus öröklésment (95%)
- DSM-5
  - Alzheimer-kór valószínű és lehetséges diagnózisa
- BNO-10
  - idegrendszer betegségei
  - mentális- és viselkedészavarok csoportja

Az Alzheimer-kór klinikuma (DSM-5 alapján módosítva)

- a károsodás egy vagy több kognitív területen lappangva kezdődik
- folyamatosan súlyosbodó hanyatlás
- hosszmetzeti kép során szakmai kihívás
  - súlyosbodó kognitív hanyatlás
  - viselkedési és pszichés zavarok
  - delírium fellépése

Esetismertetések

Alzheimer-kór

- első tünetek
  - rövid távú memória hanyatlása
    - ❖ „elfelejtetem, hogy mit hova tettem”
    - ❖ „feledékeny vagyok...”
    - ❖ „nem megy a vezetés”
- kórkép súlyosbodása
  - „nem tudok már főzni” vs. „majdnem felgyújtotta a konyhát”
  - „boltba mentem” vs. „elkóborol”
- súlyos demencia esetén a heteroanamnézis kulcsfontosságú

Alzheimer-kór terápia

- AK kolinerg hipotézis
- AK gyógyszeres terápiája
  - acetilkolinészteráz-gátlók
    - ☐ donepezil, rivastigmin, galantamin
  - NMDA-receptor antagonisták
    - ☐ memantin
- hozzátartozók edukálása, támogatása
  - hozzátartozói csoport

Lewy-testes demencia (LBD)

- valószínűleg a második leggyakoribb neurodegeneratív demencia csoport
- gyakoriság
  - az életkor előrehaladtával emelkedik
    - 75 évnél idősebb populációban eléri az 5%-ot
    - férfi dominancia
- BNO-10
  - nem található meg
- DSM-5
  - major vagy enyhe neurokognitív zavar Lewy-testekkel

Lewy-testes demencia

- kognitív tünetek
  - kezdetben az epizodikus memória kevésbé károsodott
- visszatérő hallucinációk
  - legtöbbször vizuális hallucinációk
- egyéb neuropszichiátriai tünetek
  - bizarr tartalmú téveszmék, depresszió, szorongás
- alvászavar
  - a REM-alvászavar gyakori
    - ❖ élénk, ijesztő álmok
- parkinsonismus
- neuroleptikum érzékenység
- tünetek hullámozása

Esetismertetés

Lewy-testes demencia

- hallucinációk - amire emlékeznek is a betegek -
  - „apró állatkák voltak a padlón”
- téveszme
  - „a volt férjem küldte őket”
- parkinsonismus
  - „rosszabb lett a járásom”
  - „többször elestem”

Lewy-testes demencia terápia

- nem gyógyszeres terápia
  - fizikai aktivitás növelése
- gyógyszeres terápia
  - jelenleg nincs törzskönyvezett gyógyszer
- hozzátartozók edukálása, támogatása
  - hozzátartozói csoport

Frontotemporális demenciák (FTD)

- 65 éves kor előtt jelentkeznek
- családi halmozódását mutatnak
- klinikailag hasonló tünetekkel járó betegségcsoportnak felel meg
- BNO-10-ben
  - Pick betegség külön kategória
- DSM-5
  - major vagy enyhe frontotemporális neurokognitív zavar

Frontotemporális demenciák

- viselkedéses változat
  - korán megnyilvánuló diszfunkciós magatartás
  - szociális gátek elvesztése
  - impulzivitás
- nyelvi változat
  - folyékony beszéd korai megszűnése
  - szavak jelentése elvész

Esetismertetések

Frontotemporális demenciák

- kritikai fékek csökkenése
  - „idegesít a sok kérdés”
  - „lányom egy....”
- heteroanamnézis
  - korábban nem ilyen volt
  - beszéde évről-évre egyre rosszabb lett

Frontotemporális demenciák klinikum és terápia

- FTD tünetcsoportjai átfedést mutatnak
- nincs jelenleg törzskönyvezett gyógyszer
- hozzátartozók edukálása, támogatása
  - hozzátartozói csoport

Vaszkuláris demencia (VD)

- VD diagnózis
  - túlságosan gyakran állítják fel?!
- BNO-10
  - különböző VD formái
    - például VD akut kezdettel, multi-infarktusos VD...
- DSM-5
  - major vagy enyhe vaszkularis neurokognitív zavar

Vaszkuláris demencia

- fizikális vizsgálattal góctünetek észlelhetőek
- a szellemi hanyatlás és a cerebrovascularis betegség között időben kapcsolat van
- gyógyszeres terápia
  - piracetam, nicergolin, vinpocetin
    - ☐ hatékonyságát nem igazolták
  - ginkgo biloba
    - ☐ VD-ban és a kevert demenciákban is pozitív hatás

Esetismertetések

Vaszkuláris demencia

- első tünetek
  - „agyvérzésem óta ...”
- heteroanamnézis
  - a tünetek hirtelen alakultak ki

Demenciák egyéb formái

- reverzibilis demenciák
  - depresszió
    - pszeudodemencia
  - endokrin kórképek
  - érzékszervi problémák
  - neurológiai betegségek
  - kedvezőtlen gyógyszer mellékhatás

Céljaink

- korai diagnózisalkotás
- reverzibilis demenciák felismerése
- betegek, hozzátartozók, gondozók
  - képzés
  - pszichés támogatás
- progressziót lassító terápia időben történő elkezdése
- egyénre szabott terápia
  - korai intervenciók
  - integratív neuropszichiátriai szemlélet

Delírium

- szindróma, tünetegyüttes
  - létezik legalább egy ok, ami kiváltja a tüneteket
- pszichopatológiai lelet
  - tudati vigilitás és integritás együttes zavara
  - pszichés státusza egésze érintett
- rizikófaktorok között jelentősek
  - magas életkor
  - már fennálló demencia

Delírium

- gyakoriság
  - fiatal felnőtt korban
    - ☐ kevesebb, mint 1%
  - 55 éves kor körül
    - ☐ nagyjából 1%
  - speciális populációkban
    - ☐ intenzív osztályon kezelték
    - ☐ szívműtéten átesettek
    - ☐ idős betegek
      - ❖ 10-30%
    - ☐ terminális állapotú betegekben
      - ❖ 80%, vagy ennél magasabb

Delírium

- főbb etiológiai faktorok
  - intoxikáció
  - pszichoaktív szer megvonás
  - központi idegrendszer betegségei
  - metabolikus zavarok
  - infekciók
  - trauma
  - kiszáradás
- kezelés
  - szubintenzív-intenzív osztályos terápia!

Esetismertetések delírium esetében

- heteroanamnézis
  - „délután még nem ilyen volt”
  - „teljesen zavart lett”
  - „hullámzik az állapota”
- páciens
  - érdemi információ korlátozottan/nem nyerhető

Értelmi fogyatékoság, mentális retardáció definíciók

- DSM–5
  - értelmi fogyatékoság ill. az értelmi fejlődés zavara
- BNO-10
  - mentális retardáció

Értelmi fogyatékoság, mentális retardáció

- etiológia háttér
  - genetikai okok
  - kromoszóma-rendellenességek
  - anyagcserezavarok
  - perinatális hypoxiás károsodás
  - intracerebrális vérzés
  - intrauterin infekciók
  - toxikus ártalmak
- kognitív funkciózavar
- társuló pszichés tünetek
  - agitáció, agresszivitás, kóros motoros jelenségek, hangulatzavar...
- a funkcionalitás szintjének a meghatározása az elsődleges cél

Felhasznált irodalom

- Pákáski M, Kálmán J. Major és minor neurokognitív zavarok. In: Füredi J, Németh A (szerk.) A pszichiátria magyar kézikönyve. Budapest: Medicina; 2015.p.409-31.
- Pákáski M, Kálmán J. A demencia farmakoterápiája. In: Füredi J, Németh A (szerk.) A pszichiátria magyar kézikönyve. Budapest: Medicina; 2015.p.510-19.
- Burns JM, Morris JC (authors). Mild Cognitive Impairment and Early Alzheimer's Disease: Detection and Diagnosis. Chichester United Kingdom: John Wiley & Sons Ltd; 2008.
- Fullajtár Máté, Hidasi Zoltán. A dementia arcai. LAM (Lege Artis Medicinæ) 2018;28(01-02).

Köszönöm a figyelmet!